

B4B350SY: Operační systémy

Grafika, GUI a HW akcelerace

Michal Sojka¹

5. prosince 2019

¹michal.sojka@cvut.cz

- 1 Uživatelské rozhraní
 - Smyčka událostí
 - GUI knihovny

- 2 Grafický subsystém OS
 - HW akcelerace grafických operací
 - Grafické servery

- 3 Použití GPU jako výpočetního akcelerátoru

Obsah

- 1 **Uživatelské rozhraní**
 - Smyčka událostí
 - GUI knihovny
- 2 Grafický subsystém OS
 - HW akcelerace grafických operací
 - Grafické servery
- 3 Použití GPU jako výpočetního akcelerátoru

Uživatelské rozhraní

- Příkazová řádka (shell, ...)
- Textové rozhraní (konzolové aplikace
– vim, top, Midnight Commander)

Uživatelské rozhraní

- Příkazová řádka (shell, ...)
- Textové rozhraní (konzolové aplikace – vim, top, Midnight Commander)
- Grafické rozhraní (grafická okna)
 - MS Word/Libre Office, Webový prohlížeč
 - V dnešní době je velká část aplikací postavena na **webových technologiích**. Tyto aplikace nepoužívají pro zobrazování grafiky služby OS, ale služby webového prohlížeče, který pak využívá služby OS.

Uživatelské rozhraní

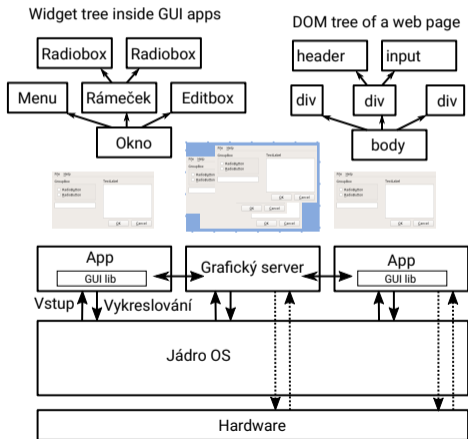
- Příkazová řádka (shell, ...)
- Textové rozhraní (konzolové aplikace – vim, top, Midnight Commander)
- Grafické rozhraní (grafická okna)
 - MS Word/Libre Office, Webový prohlížeč
 - V dnešní době je velká část aplikací postavena na **webových technologiích**. Tyto aplikace nepoužívají pro zobrazování grafiky služby OS, ale služby webového prohlížeče, který pak využívá služby OS.

Cíl přednášky

- Podívat se „pod pokličku“ frameworkům pro tvorbu uživatelského rozhraní a pochopit jak interagují s jádrem OS a jinými komponentami.
- Naznačit, jak fungují GPU.

Koncept GUI z pohledu OS

GUI = graphical user interface

- Aplikace se typicky stará pouze o „své“ okno
- Kombinování oken různých aplikací má na starosti tzv. „grafický server“.
- Aplikace čte informace (události) o vstupu od uživatele
 - myš, klávesnice, touch screen
 - to má na starosti tzv. **smyčka událostí** (viz dále)
- Aplikace organizuje grafické prvky ve stromové struktuře
 - Události posílá do správných „objektů“ v aplikaci (např. aktuálně vybraný „edit box“)
 - „Objekty“ na události reagují a vykreslují se
- Vykreslování – čáry, text, obrázky, ...
 - softwarové – do framebufferu v paměti, implementování knihovnou, kromě finálního zobrazení není potřeba OS
 - HW akcelerované – příkazy k vykreslování se posílají do GPU (zpravidla za pomoci jádra OS)

Obsah

- 1 **Uživatelské rozhraní**
 - **Smyčka událostí**
 - GUI knihovny
- 2 **Grafický subsystém OS**
 - HW akcelerace grafických operací
 - Grafické servery
- 3 **Použití GPU jako výpočetního akcelerátoru**

Smyčka událostí

Event loop

- Typicky v hlavním vlákně aplikace:

```
while (!quit) {  
    wait_for_event // keyboard, mouse, timer, ...  
    handle_event  // send to focused widget for handling  
}
```

- Toto nepíše programátor, ale většinou se to nachází uvnitř frameworku (např. `app.run()`)

Smyčka událostí

Event loop

- Typicky v hlavním vlákně aplikace:

```
while (!quit) {  
    wait_for_event // keyboard, mouse, timer, ...  
    handle_event  // send to focused widget for handling  
}
```

- Toto nepíše programátor, ale většinou se to nachází uvnitř frameworku (např. `app.run()`)
- Pokud obsluha události trvá dlouho, aplikace nemůže reagovat na jiné události
 - Projevuje se to jako „zatuhlá“ aplikace, či hláška „aplikace neodpovídá“

Smyčka událostí

Event loop

- Typicky v hlavním vlákně aplikace:

```
while (!quit) {  
    wait_for_event // keyboard, mouse, timer, ...  
    handle_event  // send to focused widget for handling  
}
```

- Toto nepíše programátor, ale většinou se to nachází uvnitř frameworku (např. `app.run()`)
- Pokud obsluha události trvá dlouho, aplikace nemůže reagovat na jiné události
 - Projevuje se to jako „zatuhlá“ aplikace, či hláška „aplikace neodpovídá“
- Déletrvající obsluha by se měla vykonávat v jiném (pracovním) vlákně
 - Z hlavního vlákna se pouze spustí (např. pomocí semaforu)
 - Mnoho knihoven má omezení, že některé operace (např. vykreslování) lze volat jen z jednoho vlákna (jedná se o tzv. nereentrantní funkce)
 - Proto je dokončení obsluhy v pracovním vlákně často signalizováno zasláním události do hlavního vlákna (např. pomocí pipe či fronty zpráv). A teprve v hlavním vlákně se uživateli vykreslí/napíše že operace byla dokončena.

Neblokující I/O

Linux/Unix

- Základním problémem, který musí smyčka událostí řešit je čekání na více zdrojů současně (myš, klávesnice, případně síť, ...)
- Pokud aplikace otevře např. `/dev/input/mice` a zavolá `read()`, **vlákno se zablokuje** do té doby než uživatel pohne myší a na jiné vstupy (např. klávesnice) nemůže reagovat
- Je potřeba používat tzv. **neblokující I/O**
 - V Linuxu můžeme „file descriptor“ `fd` přepnout do neblokujícího režimu následovně:

```
/* set O_NONBLOCK on fd */  
int flags = fcntl(fd, F_GETFL, 0);  
fcntl(fd, F_SETFL, flags | O_NONBLOCK);
```
 - Pokud na neblokujícím `fd` nejsou žádná data ke čtení, `read()` se okamžitě vrátí s chybou `EAGAIN` nebo `EWOULDBLOCK`.

Neblokující I/O – pokračování

Linux/Unix

- U neblokujícího I/O ale nechceme pořád kontrolovat, jestli na některém „file descriptoru“ (FD) nejsou připravena data ke čtení (tzv. busy waiting), protože by to zbytečně zatěžovalo procesor
- OS poskytuje systémová volání, které umí čekat na více FD najednou – např.:
 - `select()`, `poll()`, `epoll_wait()`
 - Všechny dělají v principu to samé, ale mají jiné API a různou výkonnost.
 - Aplikace řekne na co všechno chce čekat a funkce pak čeká.

poll() example

```
int retval;
struct pollfd poll_list[3] = {
    // specify which socket and events we are interested in
    { .fd = mouse_fd; .events = POLLIN },
    { .fd = kbd_fd; .events = POLLIN },
    { .fd = sock_fd; .events = POLLIN | POLLOUT },
};
while(1) {
    retval = poll(poll_list, 3, 1000); // Wait for 3 FDs with 1000 ms timeout
    if (retval < 0)
        err(1, "poll"); // Print error message and exit
    else if (retval == 0)
        printf("timeout\n");
    else {
        if (poll_list[0].revents != 0) {
            // read mouse_fd and process the data
        }
        if (poll_list[1].revents != 0) {
            // read kbd_fd and process the data
        }
        if (poll_list[2].revents != 0) {
            if (poll_list[2].revents & POLLIN) {
                // read data from the socket and process them
            }
            if (poll_list[2].revents & POLLOUT) {
                // socket is ready to send data - we can do it know
            }
        }
    }
}
```

Windows message loop²

```
MSG msg;
```

```
while( (bRet = GetMessage( &msg, NULL, 0, 0 )) != 0) {  
    if (bRet == -1) {  
        // handle the error and possibly exit  
    }  
    else {  
        TranslateMessage(&msg);  
        DispatchMessage(&msg);  
    }  
}
```

- Windows poskytují vyšší úroveň – nízkoúrovňové události jsou převáděny na zprávy
- File descriptors a pod. jsou schováni uvnitř GetMessage
- Princip je podobný

²<https://docs.microsoft.com/en-us/windows/desktop/winmsg/using-messages-and-message-queues>

Obsah

- 1** **Uživatelské rozhraní**
 - Smyčka událostí
 - **GUI knihovny**
- 2** **Grafický subsystém OS**
 - HW akcelerace grafických operací
 - Grafické servery
- 3** **Použití GPU jako výpočetního akcelerátoru**

GUI framework

- Knihovny poskytující
 - Nezávislost na OS/HW
 - Vysokoúrovňové API (objekty, snadnost použití)
 - Základem každé knihovny je smyčka událostí
- WinForms – C#
- Qt – C++, různé OS i embedded HW
- GTK – C + podpora (bindings) jiných jazyků
- ...

Obsah

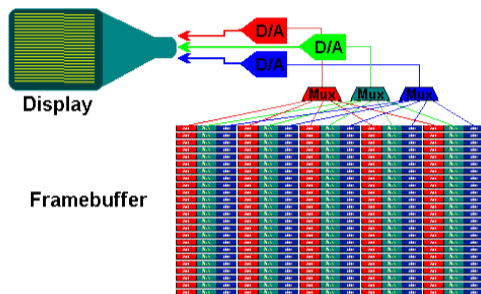
- 1 Uživatelské rozhraní
 - Smyčka událostí
 - GUI knihovny
- 2 Grafický subsystém OS
 - HW akcelerace grafických operací
 - Grafické servery
- 3 Použití GPU jako výpočetního akcelerátoru

Grafický subsystém OS

- Dlouhá historie
- Technologie se rychle mění
- ⇒ komplikované
 - různá API, zpětná kompatibilita, ...

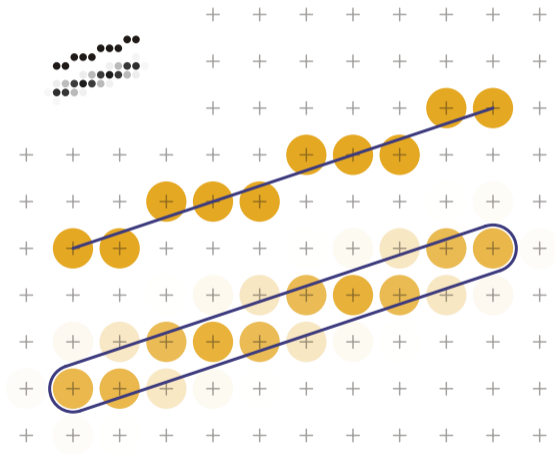
Framebuffer (obrazový buffer)

- Starší grafické karty implementovaly pouze tzv. framebuffer
- Framebuffer je paměť jejíž obsah graf. karta převádí na signál pro displej (např. VGA)
 - dedikovaná paměť na kartě či sdílená paměť s CPU
- „Surface“ v dnešních GPU je kus paměti reprezentující např. jen jedno okno
- Vykreslování = zápis do paměti (SW)
- Dnes: low-end embedded systémy

- Formát pixelů
 - 888 RGB, 888 RGBA, 565RGB
 - 5551RGBA, YUV
 - ABGR 8888
 - dříve se používalo indexování (8b.) do palety

Příklad rasterizace čáry do framebufferu

Source: Wikipedia, Phrood, CC-BY-SA 3.0

Obsah

- 1 Uživatelské rozhraní
 - Smyčka událostí
 - GUI knihovny
- 2 Grafický subsystém OS
 - HW akcelerace grafických operací
 - Grafické servery
- 3 Použití GPU jako výpočetního akcelerátoru

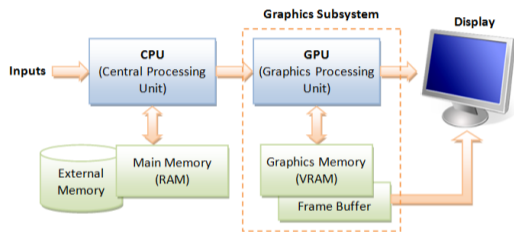
HW akcelerace

- SW vykreslování je pomalé
 - zejména při vysokých rozlišeních
 - skládání výsledného obrazu vyžaduje mnoho „kopírování“
 - poloprůhlednost objektů vyžaduje mnoho stejných výpočtů – např. výsledná barva (pixel p) je průměrem barev pixelů p_1 a p_2 dvou objektů: $p = 0.5p_1 + 0.5p_2$
 - Anti-aliasing, ...
- Dnešní GPU je velmi výkonný paralelní počítač, který mnoho operací urychlí, nebo kompletně vykoná místo hlavního CPU
- Historicky se HW akcelerace vyvíjela:
 - 2D akcelerace
 - Pevná 3D akcelerace
 - Programovatelná 3D akcelerace
 - ...

2D akcelerace

- HW vykreslování kurzoru myši
 - Jeden z nejstarších typů akcelerace
 - Aby kurzor neblikal při posunování
 - Omezená velikost (kus paměti vyhrazen pro kurzor)
 - Implementováno v poslední fázi zpracování obrazu (tzv. scanout), kdy se pixely posílají na obrazovku
- Blitter – akcelerace operací s obdélníky
 - Kopírování obdélníků
 - Výplň obdélníku konstantní barvou
 - Kopírování se roztažením/smrštěním
 - Kopírování s průhledností [Potter/Duff operátory]
- Overlay (bluescreen)
 - GPU vkládá video do místa, kde aplikace „nakreslí modrý obdélník“
- Dříve měly GPU samostatný HW pro 2D, dnes je univerzální programovatelný HW, který umí 2D i 3D
- Dnes tento typ akcelerace nabízí i malé mikrokontroléry (čipy za pár korun)

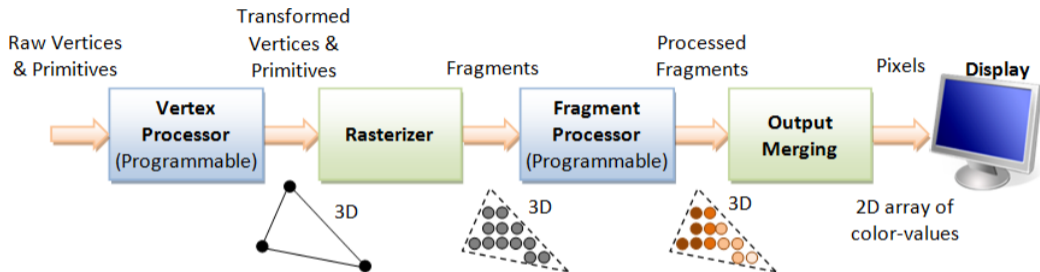
3D akcelerace

- Dvojité bufferování = vykreslování následujícího obrázku do „neviditelné paměti“ zatímco displej zobrazuje předchozí (hotový obrázek)

- Aplikace nezapíše přímo do framebufferu
- Posílá příkazy a data do GPU
- GPU provádí vykreslování (zápisy do paměti) samo a paralelně na mnoha procesorech
- Výsledky ukládá buď přímo do framebufferu nebo do „neviditelné“ paměti, která je přístupná aplikacím jako „surface“

3D pipeline

- Vstupem je pole „vertexů“ (x, y, z) + další informace
- Vertex procesor pracuje s vektory (rotace, posun, ...)
- Fragment procesor „obaruje“ (stínování, textury)
- Výstupem je rastrový obrázek
- Pro práci GPU využívá mnoho paměťových oblastí
 - vstupní vertexy, výstupní rastr, hloubkovou mapu (z-buffer), ...

Komunikace s GPU z pohledu OS

1 Paměťově přístupné I/O (MMIO)

- Registry
- Část paměti na GPU

2 DMA

- Kopírování dat
- Fronta příkazů

3 Přerušení

- dokončení operace

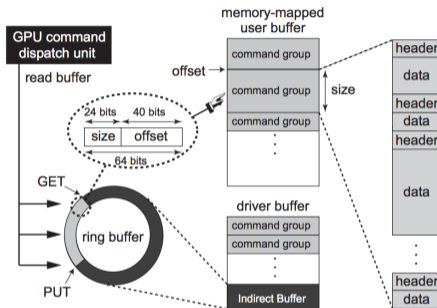

Figure 4. GPU command submissions.

- Příkazy pro GPU si připraví aplikace ve spolupráci s knihovnami (např. libGL.so)
- Knihovna je závislá na HW
- Ovladači GPU (v jádru OS) se předá ukazatel na příkazy pro GPU
 - Ovladač provede bezpečnostní a jiné kontroly a vloží novou položku do kruhového bufferu
- GPU čte příkazy z kruhového bufferu, vykonává je a výsledky zapisuje do paměti

DRI/DRM (Linux)

- Direct Rendering Interface/Direct Rendering Manager
- Dovoluje více aplikacím současný přímý přístup ke GPU (skrže knihovny)
- Obsahuje paměťový alokátor pro paměť na GPU
- Řeší koherenci paměti mezi CPU–GPU
 - Nutnost explicitně vyprázdnit cache po dokončení operací apod.

(De)kódování videa

- Probíhá v několika fázích
- Dekódování
 - 1 Dekomprese („unzip“)
 - 2 Inverzní diskretní kosinová transformace
 - 3 Kompenzace pohybu
 - 4 Převod barevného prostoru (YUV→RGB)
 - 5 Zvětšování/zmenšování

OpenGL

- Specifikace definující platformě nezávislé API pro grafické operace
- Lze implementovat pomocí SW renderování nebo HW renderování
- Vykreslovací pipeline je složitější než na předchozím obrázku

Obsah

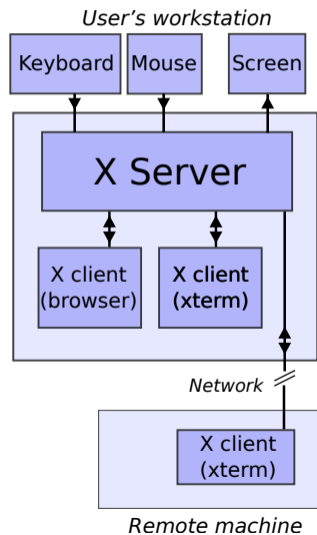
- 1 Uživatelské rozhraní
 - Smyčka událostí
 - GUI knihovny
- 2 **Grafický subsystém OS**
 - HW akcelerace grafických operací
 - **Grafické servery**
- 3 Použití GPU jako výpočetního akcelerátoru

Grafické servery

- X server (Unix)
- Kompozitory

X server – grafický server pro UNIX

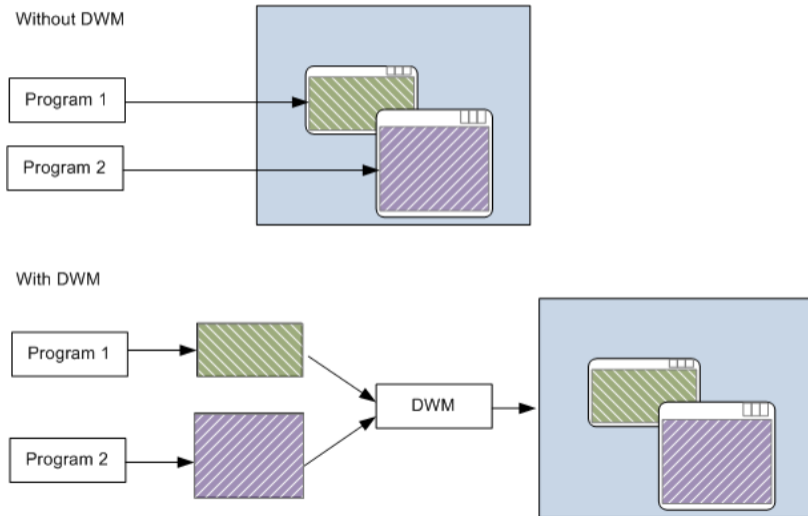
- Privilegovaná aplikace, umožňující ostatním aplikacím grafický výstup a čtení událostí
- Komunikace pomocí protokolu (socket)
- Síťová transparentnost
- Mimo jiné implementuje i schránku (clipboard) apod.
- Dnes
 - Aplikace nevykreslují pomocí komunikace s X serverem, ale pomocí komunikace s GPU
 - Dnes je X server „jen“ obálka implementující clipboard a kombinující okna aplikací dohromady (nadsázka)

Grafický kompozitor

- V Linuxu např. Wayland, ve Windows od Windows Vista (DWM)
- Aplikace renderují své okénko samy pomocí přímé komunikace s GPU
- Výsledný „surface“ předají do kompozitoru
- Kompozitor přidá rámečky, stíny, průhlednost, animace, atd. a vytvoří výslednou podobu celé obrazovky (rovněž pomocí GPU)
- Při komunikaci mezi aplikací a kompozitorem se nemusí „surface“ kopírovat – „surface“ spravuje jádro a aplikace si předávají se jen odkazy (např. file descriptor)
 - Musí být zajištěna bezpečnost, aby neoprávněné aplikace nemohly vidět/modifikovat okna jiných aplikací.

Grafický kompozitor

Obsah

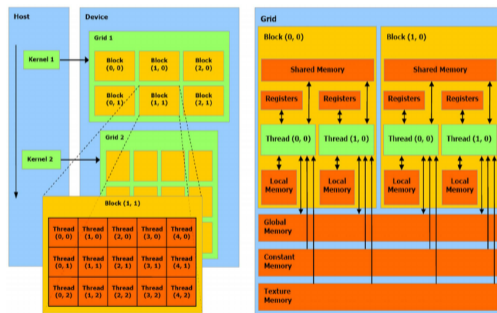
- 1 Uživatelské rozhraní
 - Smyčka událostí
 - GUI knihovny
- 2 Grafický subsystém OS
 - HW akcelerace grafických operací
 - Grafické servery
- 3 Použití GPU jako výpočetního akcelérátoru

HW architektura dnešních GPU

Paměťová hierarchie

- Různé adresové prostory
- MMU jednotka není jen v CPU, ale i v GPU
 - Adresy: CPU virtuální, CPU fyzické, GPU virtuální, GPU fyzické
- GPU paměť není koherentní s CPU

Psaní paralelních programů

- Většinou jako rozšíření jazyků C/C++
- Pro Akcelérátory
 - CUDA
 - OpenMP
 - OpenCL
- Pro multi-core CPU
 - OpenMP
 - TBB
 - Cilk Plus

CUDA

- Nízkoúrovňové API od firmy NVIDIA
- Kernel – funkce, která je vykonávána paralelně na akcelerátoru

```
#include <stdio.h>
```

```
__global__
```

```
void saxpy(int n, float a, float *x, float *y)
{
    int i = blockIdx.x*blockDim.x + threadIdx.x;
    if (i < n) y[i] = a*x[i] + y[i];
}
```

```
int main(void)
```

```
{
    int N = 1<<20;
    float *x, *y, *d_x, *d_y;
    x = (float*)malloc(N*sizeof(float));
    y = (float*)malloc(N*sizeof(float));

    cudaMalloc(&d_x, N*sizeof(float));
    cudaMalloc(&d_y, N*sizeof(float));

    for (int i = 0; i < N; i++) {
        x[i] = 1.0f;
        y[i] = 2.0f;
    }
```

```
cudaMemcpy(d_x, x, N*sizeof(float), cudaMemcpyHostToDevice);
cudaMemcpy(d_y, y, N*sizeof(float), cudaMemcpyHostToDevice);
```

```
// Perform SAXPY on 1M elements
```

```
saxpy<<<(N+255)/256, 256>>>(N, 2.0f, d_x, d_y);
```

```
cudaMemcpy(y, d_y, N*sizeof(float), cudaMemcpyDeviceToHost);
```

```
float maxError = 0.0f;
```

```
for (int i = 0; i < N; i++)
```

```
    maxError = max(maxError, abs(y[i]-4.0f));
printf("Max error: %f\n", maxError);
```

```
cudaFree(d_x);
```

```
cudaFree(d_y);
```

```
free(x);
```

```
free(y);
```

```
}
```


OpenMP

- Původně pro vyvíjeno paralelní CPU (multi-core)
- Později přidána i podpora speciálních akcelérátorů jako GPU pomocí *#pragma omp target...*
- Anotace pomocí direktiv

```
int main(int argc, char **argv)
{
    int a[100000];

    #pragma omp parallel for
    for (int i = 0; i < 100000; i++) {
        a[i] = 2 * i;
    }

    return 0;
}
```

OpenCL

```
// Multiplies A*x, leaving the result in y.  
// A is a row-major matrix, meaning the (i,j) element is at A[i*ncols+j].  
__kernel void matvec(__global const float *A, __global const float *x,  
                    uint ncols, __global float *y)  
{  
    size_t i = get_global_id(0);           // Global id, used as the row index.  
    __global float const *a = &A[i*ncols]; // Pointer to the i'th row.  
    float sum = 0.f;                       // Accumulator for dot product.  
    for (size_t j = 0; j < ncols; j++) {  
        sum += a[j] * x[j];  
    }  
    y[i] = sum;  
}
```